

21. LEKCE

PROROCI

V celé Bibli, jak ve Starém, tak i v Novém zákoně, se neustále setkáváme se specifickými postavami, jež ovlivnily dějiny Izraele – **s proroky**.

Jednalo se o muže či ženy, kteří – vybaveni zvláštním charismatem – promlouvali ve jménu Božím. Byly to postavy ojedinělé, někdy byly obklopeny učedníky, takže se kolem nich utvářely skutečné školy proroků. Od některých máme dochovány, kromě záznamů o jejich službě, také sbírky výroků. Z nich jsou sestaveny takzvané **prorocké knihy**. Právě jim chceme nyní věnovat pozornost.

Je jisté, že nebyly napsány v té podobě, jak je známe dnes, totiž, že nepochází přímo od proroků, jejichž jména nesou. **Jde o antologické sbírky výroků (výběr), prorockých výkladů historických událostí, nabádání a autobiografických stran psaných v první či třetí osobě.**

Výroky proroků nejsou v jednotlivých knihách řazeny chronologicky, stejně tak se chronologií neřídí ani sled jednotlivých knih v Písmu svatém.

Prorokovo slovo bylo zachyceno a zapsáno učedníky, kteří následně sestavili knihu a doplnili ji různými zprávami ze života toho či onoho proroka.

Kniha vznikla vždy až po ukončení působení proroka.

Někdy byly anonymní výroky zařazeny do sbírek jiných proroků, tak např. v knize proroka Izajáše jsou spojeny alespoň tři sbírky náležející třem různým prorokům.

Bible uvádí nejprve velké proroky: Izajáše, Jeremjáše, Ezechiela a Daniela (což odpovídá chronologickému sledu). Říká se jim velcí, neboť jejich knihy jsou obsáhlejší.

Pak následuje 12 knih malých proroků: Ozeáš, Jól, Ámos, Abdijáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Abakuk, Sofonjáš, Ageus, Zacharjáš a Malachiáš (chronologicky neseřazených).

Tito proroci vykonávali svoji službu před velkými proroky, po nich nebo současně s nimi, **a nazývají se malí, protože jejich spisy nejsou tak rozsáhlé.**

Kniha Pláč je naopak přidružena ke knize proroka Jeremjáše, neboť je připisována stejnému autorovi, zatímco kniha Báruk pochází z pozdější doby.

Všechny tyto proroky můžeme nazvat též **proroky písíci, neboť psali buď oni sami v první osobě, nebo jsou příslušné knihy nadepsané jejich jménem připisovány jejich učedníkům.**

Existovali však i jiní proroci, kteří vykonávali prorockou službu, ale není jim přičítána žádná z knih, patří mezi ně např. prorok Samuel, Nátan, Gád, Achijáš, Eliáš, Elíša a další, kteří působili v dějinách Izraele, jak je to zřejmé z Bible.

Z chronologického hlediska začíná řada písíciých proroků **Ámosem a Ozeášem**, kteří byli činní v Izraelském království o několik desítek let dříve než Izajáš.

Izajáš byl Bohem povolán kolem roku 740 před Kristem a službu proroka vykonával asi 40 let. Současníkem Izajáše byl prorok **Micheáš**, jenž působil v království Judském.

Kolem roku 640 př. Kr. se objevuje **Sofonjáš**; v roce 627 př. Kr. zahajuje svoji službu prorok **Jeremjáš**, jenž zůstává činný až do zničení Jeruzaléma v roce 587 př. Kr. Současníky Jeremjáše jsou **Nahum a Abakuk**. Krátce po pádu Jeruzaléma vzniká kniha proroka **Abdijáše**.

V období vyhnanství podíral Izraelity prorok **Ezechiél**, jehož služba mezi vyhnanci spadá do období let 593–571 př. Kr.

Před koncem exilu kolem roku 540 př. Kr. vystoupil další, nám neznámý, prorok, jehož výroky nalezneme v knize proroka Izajáše. Jedná se o kapitoly 40–55, v nichž je ohlašován konec vyhnanství a nadcházející návrat do zaslíbené země. Hovoříme o poselství útěchy, jehož autor je běžně nazýván **Deutero-Izajáš**, tzn. Druhý Izajáš.

Po návratu do vlasti se stali Izraelitům oporou proroci, kteří je povzbuzovali k dílu obnovy. Byli to **Trito-Izajáš** (srov. Iz 56–66), tzn. Třetí Izajáš, **Ageus a Zacharjáš**, v 5. stol. před Kristem pak **Malachiáš a Jól**.

Kniha nesoucí jméno proroka **Jonáše** je ve skutečnosti poučným vyprávěním, jež bylo zařazeno mezi malé proroky, aby tak byl doplněn počet dvanácti. Redaktor pravděpodobně použil jméno jednoho z proroků, který žil v Ámosově době, o němž máme dochovanou zprávu v 2Kr 14,25.

Posledním prorokem byl **Daniel**. V době exilu žil na dvoře babylónského krále a poté působil na dvoře perském. Kniha však byla sepsána až v letech 170–160 před Kristem. Právě u něj nacházíme zmínku o tajemném *Synu člověka, jenž přichází s nebeskými oblaky* (srov. Da 7,13). Tímto titulem pak Ježíš označí sám sebe (srov. Mk 14,62).

Danielem se uzavírá výčet proroků Starého zákona.

Jan Křtitel se stává jakýmsi přemostěním mezi Starým a Novým zákonem (mezi Prvním a Druhou smlouvou), ohlašuje příchod Mesiáše a výslovně ukazuje na jeho přítomnost v osobě Ježíše

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

Nazaretského. Jan Křtitel však není jediným prorokem Nového zákona, vedle něj stojí ještě postava Simeóna a prorokyně Anny, o nichž se mluví v Lukášově evangeliu (srov. L 2,25-38). V novozákonní době – po události Letnic – nacházíme další proroky pokračující v řadě prorockého hnutí, které je živě zastoupeno v církvi i dnes jako charisma vycházející z Ducha svatého.

Prorocké knihy se většinou dělí na čtyři velké okruhy podle doby prorockého působení a ve vztahu k historii Izraele.

Rozeznáváme tedy:

- proroky 8. století před Kristem
- proroky 7. století před Kristem
- proroky období exilu (před Kristem)
- proroky období po vyhnanství (před Kristem)

Postava proroka

Slovem prorok se označuje ten, kdo mluví v zastoupení někoho jiného. Je to člověk oficiálně pověřený touto pravomocí.

V tomto případě zmocnil proroky v Izraeli sám Bůh, aby vystupovali v jeho jménu. Nebyli to tedy žádní věštcí, ale Boží poslové promlouvající k lidu.

Hovořili o přítomnosti, minulosti i budoucnosti Izraele a vedli ho k věrnému dodržování smlouvy. Svým prorockým působením aktualizovali Slovo tím, že zpřítomňovali samotného Boha. Prorok tedy představoval Boží svobodu a charismatičnost, na rozdíl od oficiálních institucí, jakými byly monarchie, kněžství, chrám a bohoslužba, které prezentovaly oficiální cestu, skrze níž lid vstupoval do společenství s Bohem.

Z tohoto důvodu se proroci jeví jako odpůrci a rušitelé, jsou pronásledováni a umlčováni právě proto, že vytrvale vybízejí lid k věrnosti a k překonávání formálních přístupů.

Nejenže popírali platnost ustanovených řádů, ale také **nabádali lid, aby neztrácel naději a hleděl do budoucnosti. Připomínali Boží věrnost a moc a vybízeli k obnově všeho, co zničil hřích.**

Proroci hájí čistotu učení před modlářstvím a vlivem pohanských zvyků.

Především se však zmiňují o pravém Božím příslibu – Mesiáši. Jejich služba coby poslů zahrnovala celý jejich život. Proto Bůh bez váhání žádá od Jeremjáše, aby se neženil a sám se tak stal prorockým znamením, od Ezechiela chce, aby neoplakával svoji ženu, a od Ozeáše, aby pojal za manželku nevěstku.

Všichni nejenže prorocky promlouvali, ale současně konali též **prorocké skutky**. Kupříkladu Izajáš se po dobu tří let ukazoval nahý a bosý, neboť chtěl přinutit Izrael, aby nespolehal na Egypt, ale důvěřoval Bohu.

Prorok se tudíž stává předobrazem Boží přítomnosti, jež nalezne svůj vrchol v Ježíši, obrazu Boha samotného.

Proroky povolával přímo Bůh ze své vůle – Izajáš byl urozeného původu, Ámos byl pastevec a rolník, Ezechiel kněz. **Bůh se prorokům zjevoval a pověřoval je prorockým posláním.**

Ti ihned začali své poslání plnit, přecež se mnohokrát stali terčem pronásledování a dostávali se do velkých těžkostí.

Charakteristická známka těchto proroků – kromě jejich setkání s Bohem – byla dána věrností službě, požadavky smlouvy a pravdivostí jejich předpovědí.

K správnému pochopení prorockého poselství musíme brát v úvahu, v jakém kontextu prorok vystupoval a jak chápal a předával přijaté poselství.

Prorok není čistě „mechanickým předavatelem“, nýbrž on sám interpretuje poselství, snaží se mu správně porozumět a pak ho podává takovým způsobem, aby ho lid mohl v co největší míře přijmout. Kromě toho je třeba mít na paměti též prorokovu svobodu a autonomii v předávání prorockého slova, slova přijatého často ve snech a viděních.

Proto je **výklad proroctví obtížný**, především týká-li se proroctví budoucnosti, neboť jsou mnohdy ne zcela správně pochopena samotným prorokem, což se ve výsledku samozřejmě odráží i v chápání lidu, kterému jsou tato proroctví určena.

Prorocké slovo samo o sobě nelze pochopit najednou a platnost mnohých proroctví se potvrdí teprve s jejich konečným naplněním, tzn. s příchodem Mesiáše.

Nesmíme zapomenout, že proroctví – coby slovo Boží – vyžaduje ke správnému pochopení víru. Platí tedy to, co říká Petr ve svém druhém listu: „...žádné proroctví v Písmu nevzniká

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail: bks@koinonia.cz
Web site: www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

z vlastního pochopení skutečnosti (viz. pozn. nelze vykládat po svém). Nikdy totiž nebylo vyřčeno proroctví z lidské vůle, nýbrž z popudu Ducha svatého mluvili lidé, poslaní od Boha.“ (srov. 2Pt 1,19-21)

PROROCI 8. STOLETÍ

ÁMOS

Prorok Ámos je nejstarším písicím prorokem. Narodil se nedaleko Betléma, byl pastevcem a zabýval se dobyt看em a sykomorami (srov. Am 7,14-15). Přestože nebyl synem proroka, Bůh ho do proročké služby povolal a **vyslal jej do Severního království, království Izraele, kde pak působil v letech 760-750 před Kristem.**

V té době vládl v Severním království král Jarobeám II. (Jeroboám), jenž dal lidu silný impuls k ekonomickému rozvoji v zemi. Bohatství se však soustředilo do rukou velmi omezeného počtu zámožných rodin žijících v přepychu, což značně kontrastovalo s velkou bídou lidu, jenž soustavně podléhal nespravedlivému útlaku.

Ámos své poselství zaměřuje právě na tuto situaci, přičemž k jeho vyjádření používá silných a ostrých výrazů.

Z náboženského hlediska převládal téměř pohanský a nemorální kult, který se Bohu nelíbil. Tehdy Ámos předpovídá blízký trest, který má postihnout království, a zotročení Asyřany, jež se naplní v r. 722 před Kristem (srov. Am 7-9).

K trestu je však připojena zvěst o obnově, během níž Bůh znovu postaví *Davidův padající stánek* (srov. Am 9,11-15) na znamení úplného obnovení Izraele v rámci jediného království. Tímto nadějným poselstvím Ámos uzavírá svoji knihu, která začíná výhrumnými proroctvími obrácenými proti pohanským národům a proti Izraeli i Judsku.

Ámos je prorokem spravedlnosti, prorokem Boha, který hájí chudé. Celé jeho působení se soustřeďuje na obžalobu nespravedlnosti a bezpráví, jimiž bohatí sužovali chudý lid. Právě proto bude Ámos z Izraele vyhnán.

OZEÁŠ

Ozeáš se narodil a žil v Severním království a svoji proročskou službu vykonával o několik let později než Ámos.

Jako prorok nejenom kázal, ale byl povolán, aby se v něm poselství „vtělilo“ tím, že on sám se stal znamením hlásaného slova.

Ozeáš si skutečně musel vyhlédnout nevěstku a vzít si ji za manželku. S ní pak měl tři děti, jimž dal symbolická jména na znamení, že Izrael nezachoval věrnost Hospodinu (srov. Oz 1,2).

Ozeáš zpodoboval samotného Boha a ona nevěrná žena Izrael, protože opustil pravou víru a začal sloužit jiným bohům. Děti proto obdržely jména: *Neomilostněná* a *Nejste-lid-můj*.

Proto je pro jeho proroctví charakteristická vášnivá zanícenost, neboť proroctví živě popisují, jak Ozeášovu osobní a pro něj bolestnou situaci, tak postavení celého lidu.

Pro Ozeáše je vztah s Bohem analogický se vztahem mezi manžely, jenž je založen na výlučné lásce a věrnosti. Z tohoto pohledu je modlářství přirovnáváno k cizoložství (srov. Oz 2).

Lid je smlouvě nevěrný, a proto musí být znovu vyveden na poušť, jako když vyšel z Egypta a učil se milovat a poznávat Boha. To byl čas, kdy Bůh ještě doprovázel Izrael jako malé dítě.

Proto Ozeáš často používá obraz otce a ženicha, aby vysvětlil hodnotu lásky a božské žárlivosti. Pomocí trestu chce Bůh opět přivést svůj lid k sobě (srov. Oz 11), a to se stane díky vyhnání v Asyrii. Právě exil je jakýmsi návratem do pouště, kdy se pozůstatek lidu obrací k Bohu celým svým srdcem – je to počátek nové budoucnosti.

Ozeáše můžeme definovat jako proroka lásky, vášnivě, prožívané v utrpení, v níž Bůh vyvíjí iniciativu, aby k sobě přivedl svůj lid, jako si počíná milující manžel vůči nevěrné ženě.

MICHEÁŠ

Micheáš byl současníkem Izajáše, zažil vpád Asyřanů, zpusťování Samaří a napadení Judska.

Tento prorok, původem z venkova, působil v Jižním království a předpověděl zničení Samaří, prorokoval proti bohatým, již utlačovali chudé, proti falešným prorokům, kteří se chtěli zalíbit vládnoucím autoritám, i proti samotnému Jeruzalému. Přitom prorokoval, že ho čeká týž úděl, jakého se dostalo Samaří.

Micheáš předpoví narození Mesiáše v městě Betlémě, o čemž se pak zmiňuje evangelista Matouš (srov. Mi 5,1-5; Mt 2,1-6).

Jde o proroka obžaloby, v níž sám Bůh vede při se svým lidem a vybízí ho, aby mu alespoň vysvětlil důvod svého chování (srov. Mi 6,1-8).

Tento prorok trpí kvůli vlastnímu lidu a vroucně Boha prosí, aby svou dobrotivostí obrátil nevěrný lid.

Micheáš je velice blízký Ámosovi právě pro svá odsuzování a obžaloby, ale současně je prorokem ohlašujícím příchod budoucího Mesiáše a obnovu Izraele.

Vrací se k učení o „pozůstatku“, nastíněném u Ámosa (srov. Mi 5,6-7), a končí vyjádřením naděje v Boha spásy a pomoci (srov. Mi 7,7).

Micheášův vliv byl trvalého charakteru a Jeremjášovi současníci znali a citovali jedno z jeho prorocství o Jeruzalému (srov. Jr 26,18).

IZAJÁŠ

Izajáš se pravděpodobně narodil v Jeruzalémě v letech 770 až 760 před Kristem. V roce, kdy zemřel král Uzijáš (740 př. Kr.), přijal povolání proroka, popsané v 6. kapitole jeho knihy. Jde o povolání, k němuž došlo skrze vidění v chrámu. Z toho usuzujeme, že Izajáš byl s největší pravděpodobností kněz.

Jeho prorocká služba se neomezovala pouze na odsudky společenského a náboženského charakteru, zasahovala rovněž do politických záležitostí. Izajáš např. odrazoval krále Achaza od spojenectví s Asýrií, aby se tím vyhnul útoku králů Damašku a Samaří. Stejně tak v roce 701 před Kristem varoval krále Chizkijáše (Ezechiáše), syna krále Achaza, aby v boji proti Asýrii nespolehal na Egypt.

Zemřel asi po roce 700 př. Kr. rukou krále Menaše (Manasese), Chizkijášova syna.

Knihy proroka Izajáše ve skutečnosti vznikla spojením odkazu tří různých proroků: Izajáše, Deutero-Izajáše a Trito-Izajáše.

Část knihy náležející proroku Izajášovi, podle něhož je kniha pojmenována, se nachází v kapitolách 1-39.

Prvních pět kapitol shrnuje výroky o osudu Jeruzaléma a Judska. Odsuzuje zde vnější kult a dává na vědomí, že budoucí Jeruzalém se opět stane centrem náboženského života a budou tam směřovat všechny národy.

V 6. kapitole nacházíme vyprávění o Izajášově povolání za proroka, o jeho setkání s Bohem v chrámu.

Bůh se zjeví ve svém majestátu a prorok pocítí, že je nehoden Boží přítomnosti pro svou vlastní nečistotu.

Izajáš bude mít stále před očima Boží svatost, a proto ho můžeme nazývat prorokem Boží svatosti a prorokem Immanuela. Hned nato totiž následují kapitoly, v nichž se oznamuje příchod Mesiáše, Immanuela, což znamená „Bůh s námi“ (srov. Iz 7-12).

Toto mesiánské prorocství, které ohlašuje, že panna (dívka) počne a porodí syna, je určeno králi Achazovi, který se ocitl v závažné politické situaci, neboť hrozí vyhlazení davidovské dynastie panovníky Samaří a Damašku. Achaz požádá o pomoc asyrského krále, stane se tak plátcem daní (jeho poddaným) a zapomene přitom na Boha Izraele.

Achaz jedná bez víry, ale Izajáš nadále mluví o dítěti, které spasí Judsko.

Izajáš hovoří o světle, jež přijde od severu, z Galileje, oblasti, která byla jako první napadena a vyplněna Asyřany, rovněž se zmiňuje o výhonku rašícím z pařezu Jišajova, Davida otce. Toto dítě bude plné Ducha svatého a nastolí mír a radost jako v čase prvního stvoření, kdy i dravé šelmy žily v harmonii (srov. Iz 9,1-6; 11).

Definitivního naplnění dosáhnou tato prorocká slova v Ježíši, na což poukazují evangelisté.

Z historického pohledu bylo toto prorocství, jak jej v omezené míře pochopil sám prorok Izajáš i jeho adresáti, dáváno do souvislosti s osobou Chizkijáše, syna Achazovy mladinké manželky.

Kapitoly 13-23 obsahují výroky proti pohanským národům, nepřátelům Izraele.

Některé se týkají Babylónu, i když pocházejí z pozdější doby, neboť tehdy byla politickou velmocí stále ještě Asýrie.

Ve 24. až 27. kapitole nacházíme popis daleké budoucnosti, v níž bude Bůh soudit zemi a svým věrným definitivně navrátí radost. Tato část bývá nazývána Izajášova Apokalypsa.

V kapitolách 28-33 se Izajáš zmiňuje o historických událostech své doby, předpovídá pád Samaří a varuje vládce před přijetím smlouvy o spojenectví s Egyptem proti Asýrii. A Egypt Judsku v nelehké situaci, kdy bude vystaveno asyrskému plenění, skutečně nepomůže.

Zbývající kapitoly (36-39) vypravují o vpádu Asyřanů. Prorok povzbuzuje krále Ezechiáše (Chizkijáše), aby se postavil na odpor, protože Jeruzalém bude zachráněn.

Izajáš je prorokem Boží svatosti, před níž člověk pocituje svoji hříšnost. Je prorokem

Kerkako
EVANGELIZAČNÍ CENTRUM
PRO SLUŽBU NOVÉ EVANGELIZACE

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail: bks@koinonia.cz
Web site: www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

Boha-Immanuela (*Boha s námi*), tzn. Boha, který je svému lidu stále nablízku, je to prorok univerzálního Božího království, který touží po spáse, jež bude vyzařovat z Jeruzaléma, prorok davidovské dynastie, povoláné naplnit mesiánské přísliby.

PROROCI 7. STOLETÍ

V době kralování krále Jóšijáše (640-609 před Kristem) proběhla po nalezení knihy Zákona v roce 622 př. Kr. velká náboženská reforma.

Jóšijáš získal plnou moc teprve v roce 630 př. Kr., vzepřel se asyrskému, již oslabenému útlaku, a začal znovu dobývat Severní království (v té době asyrská provincie), které bylo v předešlém století zničeno Asyřany.

Tehdy se Izraelité, osvobození od vlivu cizinců, začínají zamýšlet nad vlastní specifickou historií, která je úzce spjata s jejich vírou. Jóšijáš tak zahajuje dílo reformy především vyhlazováním všech stop po asyrském a kenaanském kultu v Jeruzalémě, v Judsku a znovuzískaných oblastech na severu, obzvláště pak v Bét-elu.

Jeruzalémský chrám byl zrekonstruován a v průběhu přestavby byla opět nalezena kniha Zákona (srov. 2Kr 22). To ještě více přispělo k dílu obnovy, jež bylo dovršeno novou smlouvou mezi Bohem a lidem.

Kniha objevená v roce 622 př. Kr. byla s největší pravděpodobností jádrem deuteronomistického zákoníku v Bibli (srov. Dt 12-26).

Z tohoto pohledu je jasné, že věrnost Bohu se konkretizuje vlastněním země, a zánik Severního království má být výstrahou a ponaučením pro Judsko.

Právě v této době působí někteří proroci ovlivňující Jóšijášovy reformní snahy.

JEREMJÁŠ

Jeremjáš je prorokem obrácení, který lid neustále nabádá k tomu, aby přilnul k jedinému Bohu a upustil od modloslužby.

Zažil lesk davidovské dynastie za vlády Jóšijáše a stejně tak se stal svědkem naprostého zničení Judského království, Jeruzaléma, zboření chrámu a odvedení lidu do vyhnanství.

Jeremjáš se narodil nedaleko Jeruzaléma kolem r. 650 před Kristem.

Do prorocké služby ho povolal Bůh v době Jóšijášova kralování. Patřil do kněžské rodiny, ale kněžskou službu nikdy nevykonával.

Toužil po normálním rodinném životě, byl však Bohem přinucen stát se prorokem a přijmout celibát. Stal se tak prorockým znamením trestu, který měl postihnout Jeruzalém – zaslíbená země bude lidu odňata.

Jako prorok byl činný od r. 627 až do r. 587 před Kristem, tzn. až do zničení Jeruzaléma Babyloňany.

V letech 622-609 př. Kr. Jeremjáš povzbuzoval Jóšijáše v uskutečňování náboženské reformy. Po roce 609 př. Kr. však ohlašoval záhubu Jóšijášových nástupců nesoucích vinu za nedodržování smlouvy.

Jeremjáš se střetl s politickou mocí, falešnými proroky náležejícími ke královskému dvoru a s kněžími, kteří se domnívali, že je jejich postavení stálé a neměnné. Stojí sám proti všem, pronásledován a uvězněn za své předpovědi.

Stejně jako Izajáš odsuzoval spojenectví s cizáky a vyzýval k podřízenosti babylónskému králi, aby Jeruzalém nemusel být zničen. Proto je považován za zrádce.

Jeho předpovědi, stejně jako slova ostatních proroků, se časem naplnila.

V roce 597 před Kristem došlo k prvnímu vpádu babylónského krále Nebúkadnesara, jenž donutil mnoho Hebrejů z nejlepších rodin i samotný královský dům v čele s králem Jójakínem k odchodu do exilu.

Králem Judska byl ustanoven Sidkijáš, strýc vyštvaného krále. Vyvíjel značné úsilí o uzavření smlouvy s Egyptem a nechtěl se podřítit Babylónu. Vyvolal tím novou reakci krále Nebúkadnesara, který v r. 587 před Kristem definitivně zničil Jeruzalém. V době osmnáctiměsíčního obléhání Jeremjáš radil vzdát se, avšak nebylo mu dopřáno sluchu, ba dokonce byl uvržen do vězení za zradu. Tak již po několikáté začala velká deportace Židů do Babylónu.

Jeremjáš měl možnost zůstat v Judsku nebo odejít do Babylónu, kde by se mu dostalo náležité úcty a respektu. Rozhodl se však zůstat s malým počtem rolníků, které dobyvatelé ponechali v zemi, po boku místodržitele Gedaljáše (Godoliáše).

Gedaljáš byl o několik měsíců později zavražděn na základě spiknutí „proegyptské“ strany. Ze strachu z odvetných opatření Babylónu uteklo mnoho Židů do Egypta a násilně byl odvečen také Jeremjáš, který byl již v pokročilém věku. Zde končí veškeré dostupné zprávy o Jeremjášovi. Podle jedné tradice byl ukamenován svými soukmenovci v Egyptě.

Také kniha proroka Jeremjáše neobsahuje pouze výroky, ale i líčení historických událostí a autobiografické poznámky.

Jsou v ní shromážděny prorokovy bolestné „výlevy“ nad zaslepeností lidu, který se vydal nenávratně na cestu do záhuby, a nad nepochopením, s nímž se při svém prorockém povolání, které si sám nezvolil, setkal. Jeremjáš se tak ocitá mezi dvěma protichůdnými póly – na jedné straně stojí Bůh, jenž ho nutí mluvit, na straně druhé lid, který se mu vysmívá a odmítá ho. Jde o tzv. Jeremjášova vyznání: Jr 11,18-23; 12,1-6; 15,10-21; 17,14-18; 18,18-23; 20,7-18.

V knize taktéž nacházíme značné množství informací o náboženském a politickém životě dané epochy, mnohé z nich jsou dílem písaře Báruka.

První kapitola se zmiňuje o Jeremjášově povolání. Jeremjáš se brání tím, že poukazuje na své mládí a neschopnost promlouvat k lidem. Prorok hovoří s Bohem se vší prostotou a upřímností, staví se zodpovědně k plnění Božího poslání a vyjadřuje víru v ustavičnou Boží pomoc, neboť Bůh bude se svým prorokem vždýcky.

V kapitolách 2-6 je lidu vytýkána jeho zkaženost a oznamován trest, který bude seslán na Jeruzalém a Judské království.

V 7.-11. kapitole vystupuje Jeremjáš proti povrchnosti náboženství zredukovaného na prosté obřady, které nebyly pro život lidu zavazující. Prorok odnímá lidu iluzi klamně důvěry v Boží dům. Ke všeobecnému mínění skutečně patřila představa, že Bůh by nikdy nedopustil zničení chrámu a Jeruzaléma – a to nezávisle na chování lidu – neboť pak by se projevil slabošsky v poměru k ostatním cizím bohům.

Jeremjáš napadá toto přesvědčení, které z chrámu a Jeruzaléma činí jakousi modlu a popírá jakoukoli hodnotu obrácení.

Kapitoly 12-20 obsahují prorokova vyznání, odsouzení hříchů Izraele a přímlybné modlitby, jimiž se prorok obrací k Bohu.

V kapitolách 21-23 nalezneme několik výtek a předpovědí určených králům Judska, z nichž se místo pastýřů stali „lidé najatí za mzdu“, podporovaní falešnými proroky. A tak si Bůh povolá Davidova potomka, pravého pastýře. To je jedna ze dvou pasáží, v nichž Jeremjáš mluví o Mesiáši: 23,5-6 a 33,14-18.

Ve 25. kapitole je předpovězena délka trvání exilu – 70 let, šlo o číslo označující dlouhý, naplněný čas, a skutečnost, že do Izraele se navrátí teprve potomci. Proto Jeremjáš v roce 597 před Kristem vybízí exulanty, aby nežili v klamných nadějích na brzký návrat a naopak se usadili, vystavěli si domy, založili rodiny a žili v jednotě v zemi svého vyhnanství, aby tak nebyli pohlceni pohanskými národy (srov. Jr 29).

Takto Bůh trestá svůj lid, ale neopouští ho.

Kapitoly 26-29 se zmiňují o Jeremjášově pronásledování falešnými proroky, kteří jak v Judsku, tak v exilu klamali lid svými řeči o odplatě Babylónu a o návratu do vlasti.

Kapitola 30-33 obsahuje mesiánská proroctví, v nichž se zvěstuje návrat Izraele, obroda celého národa a uzavření nové smlouvy s Bohem.

Na rozdíl od Izajáše, jenž se soustředil na postavu Mesiáše, Jeremjáš přemýšlí o důsledcích mesiánské epochy a o nových vztazích mezi Bohem a člověkem. Podle Jeremjáše se příslib spásy naplní v každém případě, avšak jiným způsobem, a zákon ze Sínaje bude vtištěn do srdce každého člověka. Všichni tak přijmou nové srdce z masa a každý, od nejmenšího po největšího, pozná Pána, protože Bůh svůj lid miluje (srov. Jr 31,31-34).

Tím nejdůležitějším pro Jeremjáše zůstává milující Bůh, který pečuje o svůj lid a projevuje pramalý zájem o davidovskou dynastii určenou k vyhnanství.

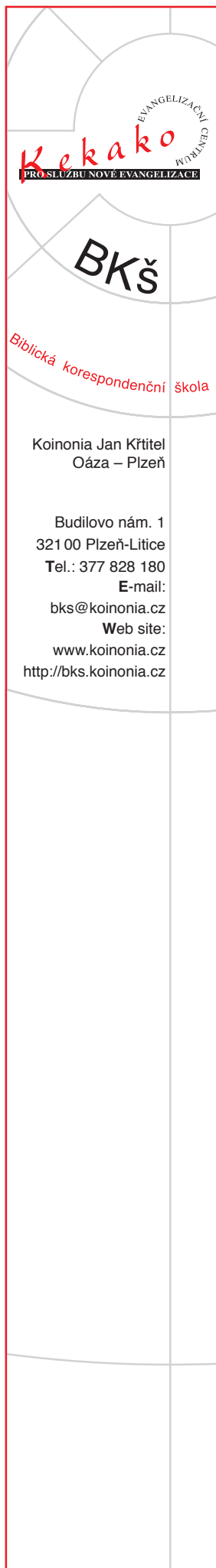
Jde o ohlášení nové smlouvy, jež spojuje minulost s budoucností – zkušenost spásy izraelského lidu na hoře Sínaj je doplněna ohlášením nové, niterné smlouvy, vepsané do srdcí všech lidí.

Po vsuvce 34. a 35. kapitoly, v nichž je porovnávána nevěra Izraele s věností Rekábejců, jsou od 36. do 44. kapitoly uváděny prorokovy osobní zkušenosti s králi Judska (Jójakím, Jójakín, Sidkijáš) až do doby po zničení Jeruzaléma.

Kapitoly 46-51 jsou vlastně sbírkou výroků zaměřených proti pohanským národům.

Poslední 52. kapitola plní funkci historického dodatku, v němž se kompletně opakuje 24. a 25. kapitola Druhé knihy královské, a který doplňuje tuto knihu na důkaz toho, jak se skutečně vyplnila slova proroka týkající se pádu Jeruzaléma, krále Sidkijáše a zničení chrámu.

Jeremjáš je prorokem obrácení, niterného a osobního náboženství srdce. Podle Jeremjáše hledá Bůh srdce člověka a jeho spásonosné působení spočívá právě v proměně lidského srdce skrze jeho milost.

Jeremjáš Zákon ani bohoslužbu neruší, vidí dál a směřuje k důvěrnému a osobnímu vztahu s Bohem. Zákon a bohoslužba se tak stávají výrazem nového vztahu Boha a člověka, vztahu poznamenaného důvěrou a vzájemnou láskou.

PLÁČ

Kniha nesoucí název Pláč je rozdělena do pěti básnických celků, v nichž jsou zachyceny dojmy a pocity Židů při zničení Jeruzaléma a odchodu do exilu.

Obvykle se kniha připisuje Jeremjášovi, ve skutečnosti se však na ní podílelo několik anonymních autorů.

Pláč je prvním zpytováním svědomí ve chvíli katastrofy, na níž se hledá nějaká odpověď. Podle tohoto zamyšlení zapříčinil tuto porážku sám Bůh, aby tak potrestal lid za jeho nevěru (srov. Pl 2). Skutečná obroda proto nastane v okamžiku, kdy se národ navrátí ke svému Bohu. Důvěra a naděje se tedy znovu zrodí pouze na základě návratu k Bohu (srov. Pl 5).

Hned po knize Pláč následuje kniha připisovaná proroku Bárukovi, Jeremjášovu písaři. Ve skutečnosti spis pochází z doby helénské, tedy z období několik staletí po Bárukovi.

SOFONJÁŠ

Za vlády judského krále Manasese se spolu s politickou podřízeností Asýrii rozšířily také pohan- ské zvyky, mravy a náboženské obřady.

Manases (Menašé) je pro Jižní království stejným symbolem bezbožnosti, jako byl Achab pro království Izraele.

V první polovině 7. století před Kristem nevystupovali žádní proroci, a proto Manases mohl svévolně jednat nikým nerušen.

Hned po jeho smrti, **v období útlu a politického i náboženského zmatku, povstal prorok Sofonjáš, který působil v letech 640 až 630 před Kristem, tedy nedlouho před prorokem Jeremjášem. Sofonjáš zažil první roky království reformního krále Jóšijáše, jenž nastoupil na trůn v roce 640 před Kristem ve svých pouhých osmi letech.**

Sofonjáš tedy musel prorokovat proti pohan- ské bohoslužbě vykonávané v Jeruzalémě, např. proti uctívání hvězd (srov. Sf 1,4-7).

Popisuje den Páně (srov. Sf 1,14-18), ten den, v němž Hospodin zasáhne, aby nastolil spravedlnost a právo, kdy bude zničen chrám, stejně tak Jeruzalém, a lid bude odvečen do Babylónu.

Sofonjáš reaguje velmi tvrdě a nekompromisně, co se týče provinění vládnoucí třídy knížat, soudců, kněží a falešných proroků (srov. Sf 3,1-5).

Kromě toho, že předpovídá trest, zvěstuje také spásu pokorným, chudým JHVH, těm, kdo ho hledají s upřímným srdcem a milují spravedlnost (srov. Sf 3,9-13). Tito chudí jsou „pozůstat- kem“ věrného lidu Izraele, který stále doufá ve svého Boha. V závěrečném poselství spásy se Sofonjáš obrací na Sión, jakožto symbolickou matku chudých JHVH vybízí ji k radosti, neboť v ní žije JHVH, král Izraele a mocný Spasitel (srov. Sf 3,14-20). Toto proroctví je prodchnuto nadějí, která je předzvěstí mesiánské radosti, k níž se vrátí evangelista Lukáš ve zvěstování Marii (srov. L 1,28-32.46-48).

Sofonjáš ve svém poselství ohlašuje den JHVH, kdy bude zachráněn pouze pokorný a chudý pozůstatek lidu, zatímco pohan- ské pronárody i samotné Judsko budou odsou- zeny pro svoji nevěnost Bohu a bezpráví, jehož se dopustily.

NAHUM

Prorok Nahum ohlašuje pád Asýrie, která již více než jedno století ovládala Střední východ. Tím se vlastně snaží utěšit judský lid po pádu Samari.

Nahum se raduje z blízkého zničení Asýrie symbolizující nepřátele, kteří utlačují Boží lid.

Ninive, hlavní město království, v r. 612 před Kristem skutečně padne a bude pohřbeno v pouš- tním písku.

Pád Ninive, města, jež se stalo předmětem Božího rozhořčení, je totiž ústředním tématem knihy proroka Nahuma. V tom spočívá Boží soud, Bůh trestá nepřátele Božího plánu (srov. Na 1,11), utlačovatele Izraele (srov. Na 1,12-13) i všech národů (srov. Na 3,1-7).

Výroky jsou napsány s vášnivým zanícením, což poukazuje jak na prorokovo básnické nadání, tak na bojovnou náladu Izraele podnícenou nepřitelem, i na živou naději v budoucnost Judska.

ABAKUK

Abakuk žil na přelomu 7. a 6. století před Kristem. Vystoupil krátce po Nahumovi a stejně jako on byl současníkem proroka Jeremjáše.

Jde o prorocký spis, v němž je zachycen prorokův rozhovor s Bohem (srov. Abk 1-2) a modlitba chvály neboli žalm opěvující Boží moc, před níž se všechno třese (srov. Abk 3).

Tento popis se měl stát pramenem důvěry a naděje pro Židy, kteří navzdory hrozícímu vyhnanství zachovali věrnost své víře. Zásahem Boží moci nebude Izrael smeten z povrchu zemského, zatímco po stávajících vládících země, tj. Babylóňanech, nezůstane ani stopa.

Pro Abakuka bylo nepochopitelné, jak může být pohanský a o tolik hříšnější národ úspěšnější než vyvolený lid, a dokonce se stát nástrojem trestu. Proto si před Bohem naříká. **Prorok se opovažuje žádat Boha, aby mu složil účty ze své vlády nad světem, čímž otevírá nový směr v prorockém učení.**

Bůh mu podává důkaz o pomíjivosti moci Kaldejců, Babylóňanů, zatímco spravedlivý bude žít v síle své víry (srov. Abk 2,4).

V knize jsou tedy srovnávány dva národy, Izraelci a Kaldejci, nad nimiž Bůh vynáší svůj soud – *spravedlivý bude žít z víry*. K uvedenému textu se vrátí apoštol Pavel ve svých listech Římanům a Galatským (srov. Abk 2, 4b; Ř 1,17; Ga 3,11).

ÚKOLY

Cvičení 1-3 zpracujte písemně a zašlete k opravě!

1. Ke každému jmenovanému prorokovi vyhledejte tři citace, které vystihují jeho poselství (citace vypisujte celé!).
2. Uveďte u výše uvedených proroků některé ze základních znaků prorockého povolání.
3. Vypište alespoň jedno proroctví zmiňovaných proroků, k němuž se vrací evangelisté, a krátce vysvětlete proč.
4. Zamyslete se nad tím, v čem se liší mesiánský pohled proroka Izajáše a Jeremjáše.